

Zorluklar ile Fırsatların Bir Arada Bulunduğu Ülke: Nijerya

Yazar: Gökhan Kavak

EKİM 2021

Zorluklar ile Fırsatların Bir Arada Bulunduğu Ülke: Nijerya

Nijerya'nın Osmanlı Devleti ve Türkiye ile olan yaklaşık 5 asırlık ilişkilerini bir önceki yazımızda incelemiştik. Bu yazımızda ise Türkiye'nin Afrika'ya açılım politikası bağlamında Nijerya ile siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerini inceleyerek söz konusu ilişkileri olumlu ve olumsuz yönde etkileyen etmenler masaya yatırılacak.

Batı Afrika ülkelerinden Nijerya, ekonomik ve siyasi gücüyle “Afrika'nın Devi” olarak kabul ediliyor. 250'ye yakın etnik kabileye ev sahipliği yapan ve zengin kültürel çeşitliliği sınırlarında barındıran Nijerya, 200 milyonu aşan nüfusuyla da Afrika'nın en kalabalık ülkesi konumunda. Ülke ayrıca kıtadaki en fazla Müslüman nüfusu da ev sahipliği yapıyor. Nijerya'nın kültürel çeşitliliği konuşulan dillere de yansımış ve resmi dil İngilizce olsa da bugün ülkede birçok yerel dil konuşuluyor.

Afrika'nın batısında bulunan Nijerya'nın kara toprakları Nijer, Çad (kuzey), Benin (batı) ve Kamerun (doğu) ile çevriliyken güney sınırlarında ise Gine Körfezi bulunuyor. Ülke bayrağında ise iki yeşil hat arasında bir beyaz hat bulunuyor. Beyaz hat barış ve birliği, yeşil hatlar ise topraklarındaki doğal zenginlikleri temsil ediyor. “Nijerya” ismi ise ilk olarak bağımsızlık öncesi bu toprakları koloni yönetimi altında idare eden İngiltere'nin genel valisi Lord Lugard'ın hanımı ve Times'ın editörü Flora Shaw tarafından 1892'de kullanıldı.

36 eyalet ve bir başkentin (Abuja) bulunduğu federal bir sisteme sahip Nijerya'da bugün Muhammed Buhari, Devlet Başkanlığı koltuğunda oturuyor. İktidardaki Tüm İlericiler Kongresi (APC) adayı Buhari, 2015 seçimleri sonrası 2019 seçimlerini de kazanarak ikinci dönemde de görevini sürdürüyor.

Nijerya, geçmişte köle ticareti ve tarımsal ürünlerde sömürge güçleri için Afrika'nın en önemli merkezlerinden biriyken bugün petrol ve doğal gaz kaynaklarıyla öne çıkıyor. Petrol rezervleri bakımından dünyadaki ilk 10 ülke arasında olan Nijerya, 5 trilyon metreküpü aşan doğalgaz rezerviyle de dünyada 9. sırada yer alıyor. Öte yandan Nijerya, Afrika'da Türkiye için Cezayir'den sonraki doğalgaz tedarikçisi konumunda bulunuyor.

Siyasi ve ekonomik olduğu gibi Nijerya kültürel anlamda da Afrika'nın diğer ülkelerini etkiler bir konumda bulunuyor. Nitekim Nollywood olarak bilinen sinema sektörü, müziği ve kültürel yaşamıyla Nijerya'nın Afrika'da önemli bir yeri bulunuyor. Aslında her beş Afrikalı'dan birinin Nijeryalı olduğunu ve diasporadaki Nijeryalıların nüfusunu düşündüğümüzde bu durum normal karşılanabilir.

Afrika'nın en önemli ülkelerinden olmasına rağmen siyasi, sosyoekonomik ve güvenlik ile ilgili sorunlarına bakıldığında ise Nijerya adeta Afrika'nın minyatürü konumunda duruyor. Nitekim kıtada meydana gelen herhangi bir konunun ya da sorunun bir örneğini Nijerya'da bulmak mümkün. Nüfusu, petrol ve doğalgaz başta olmak üzere zengin doğal kaynakları, askeri ve siyasi gücü gibi olumlu özelliklerine rağmen Nijerya kıtanın en etkili örgütü Boko Haram ile mücadele ediyor, otlak krizine bağlı olarak çoban-çiftçi çatışmasına sahne oluyor, kalkınma ve güvenlikle ilgili problemler yaşıyor. Öte yandan petrol ve doğal gazdan önemli ölçüde gelir elde eden Nijerya'da engellenemeyen yolsuzluk ve rüşvet, gelirlerin ülke kalkınması ve halkın menfaatine kullanılmasını engelliyor.

Nijerya'nın kuzeyi, Hausa-Fulani nüfusuna sahip olup Müslümanların çoğunlukta yaşadığı bir bölgedir. Ülkenin güneyi ise daha çok Hristiyanlık inancına mensup. Güneybatı eyaletler Yorubaların bölgesi olarak kabul edilirken güneydoğu eyaletlerde ise daha çok İgbo nüfusu ağırlıklı. Yorubalar, Müslüman ve Hristiyanlığa mensubiyet yaklaşık olarak aynı oranda görülürken İgbolar ise daha çok Hristiyanlık inancına mensup.

Yüzlerce kabileyi sınırlarında barındırarak zengin kültürel ve etnik yapıya sahip olmasına rağmen ülkedeki etnik gruplar arasında devlet yönetiminde ve toplumsal ilişkilerde rekabete bağlı birçok sorun yaşıyor ve bu durum da toplumsal olarak ülkede bütünlüğün oluşmasını engelliyor. Etnik gerginliğin ilk göstergesi ise 1960'daki bağımsızlıktan hemen sonra patlak veren ve yüzbinlerce insanın hayatını kaybetmesine neden olan Biafra İç Savaşı (1967-1970) oldu. İç savaş sonrası ülke, darbeler ve etnik merkezli siyasi krizlerle baş başa kaldı. Askeri darbeler üç cumhuriyet yıktı ve son cumhuriyet 1999'da başlayarak günümüze kadar devam etti.

Hollanda, İspanya, Portekiz ve İngiltere'nin sömürgesi altında yönetilen Nijerya 1960 yılında bağımsızlığını kazandı. Bağımsızlık öncesi sömürge yıllarında bu topraklarda misyonerlik faaliyetleri de yürütüldü ve ülkenin güneyi bu yolla Hristiyanlaştırıldı. İngiltere, Nijerya'daki

son ve en kalıcı sömürge gücü oldu. Öyle ki bugün dahi onlarca yerel dilin konuşulduğu Nijerya’da resmi dil İngilizce.

Geçmişte tarım ekonomisine sahip Nijerya’da bu durum petrol ve doğalgazın bulunmasıyla değişmeye başladı. Bugün ülkedeki sosyoekonomik sorunların temelinde de bu değişimin yansımaları yatıyor. 1980’lere kadar tarım ve hayvancılık merkezli ekonomiye sahip ülke aslında kendi kendine yeter durumdaydı. Petrol ve doğalgazın çıkarılması ve bu alandan gelen yüksek gelirler ülke kalkınmasına ve halkın menfaatine kullanılmadı. Gelirlerin artmasına paralel olarak kalkınmanın önünü tıkayan yolsuzlukların da artması ekonomiyi baltalayan en önemli maddelerden biri oldu. Devlet Başkanı Buhari, ekonomik kalkınma amacıyla ekonominin çeşitlendirilmesi ve tarım ekonomisinin yeniden canlandırılması için farklı adımlar atıyor ancak ülkenin farklı sorunları nedeniyle ekonomik büyümenin kısa ve orta vadede halka yansımalarının kolay olmayacağı tahmin ediliyor.

Nijerya’da gençlerin önemli bir kısmı işsiz ve gelir adaletsizliği toplumun farklı kesimlerinde hissediliyor. Öyle ki Nijerya, mülteci çadırlarının hemen yanında lüks villaların yükseldiği bir ülke. Öte yandan 2019 rakamlarına göre nüfusun yüzde 40’ından fazlası fakirlik sınırının altında yaşıyor. Altyapı ve güvenlik sorunlarına bağlı olarak sanayileşme ve üretimin sağlanamaması ise istihdamı engelliyor.

Kuzeyde Boko Haram örgütü ve silahlı çetelerle mücadele eden hükümet, güneyde ise Biafra Yerli Halkları (IPOB), korsanlar, militanlar ve çetelerin neden olduğu güvenlik sorunlarını çözmeye çalışıyor. Ülkenin son 10 yılı dikkate alındığında güvenlik ile ilgili sorunların azalmasından ziyade gün geçtikçe arttığı gözlemleniyor.

Nijerya, “Afrika’nın devi” olarak tanımlanıyor ancak bu dev, yukarıda sıraladığımız sorunlarda da görüleceği üzere adeta zincirlere vurulmuş durumda. Yüzyıllar önce sömürge güçleri tarafından vurulan bu zincirler Nijerya’nın bazı elitleri aracılığıyla günümüzde de devam ediyor.

Nijerya Haritası

Kaynak: Douglas A. Phillips, Nigeria, Chelsea House Publishers, Philadelphia-2004

Zorluklar ve Fırsatların Bir Arada Bulunduğu Ülke: Nijerya

Geçmişte insan (köle) ve yerüstü kaynakları için sömürülen Nijerya, petrol ve doğal gaz gibi yeraltı kaynaklarının bulunması sonrası da uluslararası güçlerin nüfuz etmeye çalıştığı bir ülke oldu. Mesela devlete ait Nijerya Sıvılaştırılmış Doğal Gaz Şirketinin (NLNG) hissedarları arasında yüzde 49 ile Nijerya Ulusal Petrol Şirketinin (NNPC) yanı sıra yüzde 25,6 ile İngiliz-Hollanda ortaklığındaki Shell, yüzde 15 ile Fransız Total ve yüzde 10,4 ile İtalyan Eni bulunması Nijerya'daki uluslararası güçlerin günümüzdeki nüfuzunu gösteren dikkat çekici bir örnek olarak karşımızda duruyor. Bu nedenle Nijerya ile ilişkilerini geliştirilmesinde uluslararası güçlerin bu ülkeye yönelik politikalarını göz ardı etmemek gerekiyor.

Bir önceki yazımızda da belirttiğimiz gibi Nijerya ile kurulan ilişkilerin tarihi kökeni yaklaşık 500 yıla dayanıyor. Nijerya'da Müslümanlar başta olmak üzere nüfusun dikkate değer bir kesimi Osmanlı Devleti ve Hilafet makamı nedeniyle Türkiye'ye müspet bakıyor. Yüzyıllardır

olumlu olan bu bakış Cumhuriyet'in ilanı sürecinde de devam etti ve Nijeryalı bazı entelektüel ve siyasilerin Mustafa Kemal Atatürk ve Kurtuluş Savaşı'ndan etkilenmesi dikkat çekti.

Bugün Nijerya'da tarihi olarak Türk ismiyle anılan 2 yerden biri olan Lagos'daki Şitta Bey Camisi bugün "Türk Camisi" olarak da biliniyor. Lagos eyaletindeki caminin açılışına II. Abdulhamid'i davet eden Şitta Bey'in torunları da bugün hayatta ve kendilerine verilen "Bey" unvanını halen kullanıyorlar.

İngiltere gibi Batılı kolonyal güçler 16. Asırdan itibaren Nijerya'nın Atlas Okyanusu sahillerini boydan boya sararak sömürdüğü bir dönemde II. Abdülhamid'in Şitta Bey ailesine gösterdiği ehemmiyet, Osmanlı Devleti'nin Afrika kıtasındaki Müslümanlarla olan ilişkilerine ve sömürgecilğe karşı attığı adımlara güzel bir örnek teşkil ediyor. Muhammed Şitta Bey'in torunlarından Nurudeen Alamu Şitta Bey ile 2019 yılında Nijerya'da görüştüğümüzde kendisi Osmanlı Devleti ve Türkiye'ye muhabbetlerini açıkça dile getirdi ve Türkiye ile bağlantılarını devam ettirmek istediklerini söyledi. 1894'te inşa edilen caminin imamı Habeeballahi Taofeeq-Yushau ise caminin restorasyonu konusunda Türkiye'den yardım beklediklerini dile getirdi. Bu aile ve Şitta Bey Camii Türkiye'nin Nijerya'daki 125 yıllık mirasını temsil ediyor. Şitta Bey ailesi ile kurulacak ilişkiler ve bu camiye yapılacak restorasyon ya da ses sistemi gibi teknik destekler ile Afrika'nın uzak ucunda Türkiye için önemli bir mirasın korunmasına ve Nijerya ile ilişkilerin gelişmesine katkı sağlanabilir.

Geçmişte olduğu gibi bugün dahi Türkiye, Nijeryalı Müslümanlar arasında Hilafetin bakiyesi olarak görülüyor ve Türkiye'den eğitim ve ilmi konularda destek bekledikleri dile getiriliyor. Bu nedenle gerek Diyanet İşleri Başkanlığı, TİKA, TMV, YEE ve gerekse de sivil toplum örgütleriyle bu bağların kuvvetlendirmesi bölgesel nüfuz açısından önem arz ediyor. Siyasi ve ekonomik ilişkilerin yanında kanaat önderleri, akademisyen ve aydınların Türkiye'ye davet edilmesi, uluslararası konferanslar düzenlenmesi ve Nijerya'ya eğitim alanında destek verilmesi sosyokültürel alanda ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağlayabilir. 2019 yılında görevi biten Türkiye'nin Nijerya'daki ilk Din Hizmetleri Müşavirinin yerine 2021 yılına gelindiğinde henüz bir yenisi atanmadı. Afrika'da en fazla Müslüman nüfusa sahip ülke olan Nijerya'da diyanet ya da eğitim müşavirlerinin atanması ilişkilerin gelişmesi bakımından önem arz ediyor.

ABD'ye benzer bir eyalet sistemine sahip Nijerya'da eyalet valilerinin güçlü yetkileri bulunuyor. Öte yandan Nijerya'nın ticari alanda Lagos, Cross River ve Kano gibi önemli

eyaletleri bulunuyor. Başkent Abuja haricinde bu eyaletler başta birçok eyalet ekonomik açıdan zengin bir nüfusa sahip. Nijerya ile kurulan ilişkilerde sadece merkezi hükümet ile değil eyalet yönetimleriyle de aynı oranda temas kurulması önemli bir madde olarak karşımızda duruyor.

Türkiye'nin Nijerya ile imzaladığı önemli anlaşmalar arasında "Ticaret Anlaşması", "Doğal Gaz Alım Anlaşması", "Ekonomik Bilimsel ve Teknik İşbirliği Anlaşması", "Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması" ve "Turizm Alanında İşbirliği Anlaşması" nı sıralayabiliriz. Söz konusu anlaşmalarda bir ilerleme kaydedilmişse de "Gümrük Alanında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşması" ile "Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması" görüşmelerinde bir ilerleme kaydedilemedi. Söz konusu iki anlaşmanın imzalanması, Türkiye'nin Nijerya ile ekonomik ilişkilerini önemli ölçüde kolaylaştıracağı ve karşılıklı yatırımları artıracığı öngörülüyor.

Sağlık sistemi yetersiz olan Nijerya'da üst gelir sahibi Nijeryalılar tedavi ve doktorlar da çalışmak için yurtdışını tercih ediyor. Bu noktada Nijerya ile sağlık alanına yapılacak iş birlikleri, bu ülke ile ilişkilerin hızlı bir şekilde ilerletilmesi ve Nijeryalılar ile doğrudan temas kurulması açısından bir köprü görevi görüyor.

G-20 ülkeleri arasında olan ve üretim, hizmet, sağlık ve mühendislik gibi alanlarda altyapıya sahip Türkiye, Nijerya'da birçok alanda yatırım yapma potansiyeline sahip konumda. Nijerya'da en çok rağbet gören ürünler arasında kalitesiyle bilinen Türk malları geliyor. Bu anlamda ihracata dönük bir büyüme ihtiyacı olan Türkiye ekonomisi için 200 milyonu aşan nüfusuyla Nijerya, geniş bir pazar hacmine sahip.

Nijerya'nın enerji, güvenlik ve bürokratik hantallık gibi kendine has belli zorlukları olsa da bu ülke yüksek oranda kâr ve büyük pazar payına sahip. Ülkenin iç sorunlarından dolayı Türkiye'de Nijerya'nın iyi tanınmaması ya da tek taraflı tanınması bu ülkeye yatırımları olumsuz etkiliyor. Siyasi ve askeri gücüyle Afrika'nın en güçlü ülkelerinden Nijerya altyapı, inşaat, elektrik, su arıtma, eğitim, hizmet sektörü telekomünikasyon alanında yatırıma ihtiyaç duyuyor. Türk şirketlerinden Ak-Ay Elektrik, VKS Grup, Hayat Kimya ve Silcoat Boya başta yaklaşık 50 Türk firması bu ülkede ticari faaliyetler yürütürken kalitesi ve fiyatıyla Türk mallarına yönelik Nijeryalılar arasında bir ilginin de olduğu görülüyor. Öyle ki bazı eyaletlerde yapılan ihalelerde Türk malı kullanılması şartı konuluyor.

Nijerya yatırıma ihtiyaç duyan ve bunun için sermayesi olan bir ülke. Öte yandan ECOWAS'ın lider ülkesi olması ve ECOWAS ülkelerine açılan da bir kapı konumunda olduğunu da dikkate aldığımızda Türk yatırımcılar için Nijerya önemli bir yatırım ve ticaret sahası olarak karşımızda duruyor.

DEİK ve son yıllarda da MÜSİAD'ın Nijerya'daki faaliyetleri iki ülke ilişkilerinin gelişmesine yönelik önemli katkılar sağlıyor. Buna ek olarak başkent Lagos başta ülkenin farklı yerlerindeki fuarlara Türkiye merkezli birçok firma katılıyor. Nijerya'da yatırım ya da ticaret yapmayı planlayan iş insanlarının yatırımlarını güvenilir ve doğru yapabilmeleri için bu kuruluşlarla temas kurmaları önem arz ediyor.

Nijerya Afrika'nın ekonomik ve siyasi açıdan güçlü ülkeleri arasında olsa da Boko Haram gibi silahlı örgüt ve çetelerin sıklıkla güvenlik güçlerini ve sivilleri hedef aldığı bir ülke. Bu noktada Türkiye'nin insansız hava araçları başta olmak üzere savunma sanayi alanında attığı adımlar, Boko Haram ve güvenlik sorunlarıyla mücadele eden Nijerya ile kurulacak ilişkilerde önemli bir köprü vazifesi görebilir. Nitekim Nijerya Kara Kuvvetleri Komutanı Farouk Yahaya, ağustos ayında yaptığı açıklamada, Türkiye'den satın aldıkları Türk savunma sanayi ürünlerinden çok memnun kaldıklarını ve yeni ürünlerin alınması için de çalışmalara devam ettiklerini dile getirmişti.

Nijerya ile kurulan ilişkilerde uluslararası birlikteliklerin de önemli bir payı bulunuyor. Gelişen Sekiz Ülke (D-8) ve İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) bunların en başında geliyor. Özellikle D-8 bünyesinde sağlık, güvenlik, altyapı ve kalkınma ve eğitim gibi alanlarda iş birliği yapılması Nijerya'ya yatırımın önünü açan önemli bir zemini oluşturuyor.

D-8 üyesi ülkelerin nüfusu bir milyarı aşmış durumda ve bu örgüt ilkeleri, kapsadığı coğrafi alanla bölgesel olmaktan çok küresel bir oluşum özelliğine sahip. Türkiye, kuruluşundan bu yana 2 defa D-8 dönem başkanlığını üstlendi. D-8 Türkiye ile Nijerya ilişkilerinin ilerletilmesinde önemli bir araç konumunda ve Türk ekonomisinin büyümesi için fırsat olarak karşımızda duruyor.

Nijerya ile diplomatik alanda kurulan ilişkilerle bugün büyükelçilik haricinde müşavirlik ve ataşelikler faaliyet gösteriyor. Bununla birlikte THY 2006 yılında, AA 2016 yılında, TMV 2019'da, YEE ise bu yıl Nijerya'da faaliyetlerine başladı. Buna karşın TİKA'nın halen

Nijerya'da bir ofisi ya da temsilciliği, TMV'nin ise henüz bir okul ya da kültür merkezi bulunmuyor. Nijerya gibi eğitim alanında yatırıma ve insani yardıma ihtiyaç duyan ve bu alanda atılacak adımlarla orta ve üst seviyede hızlı bir şekilde ilişkilerin geliştirilebileceği ülkede TİKA ve TMV'nin faaliyet göstermesi önem arz ediyor.

Nijerya'da özellikle 2010'lu yıllardan itibaren Türkiye merkezli sivil toplum kuruluşları insani yardım ve eğitim alanlarında başta başkent Abuja olmak üzere Kano, Lagos, Kaduna gibi eyaletlerde faaliyet gösteriyor. Söz konusu sivil toplum kuruluşları diplomatik misyonların giremediği ve TİKA gibi kurumların bulunmadığı Nijerya'da sahadan doğru bilginin alınması ve Nijerya halkına nüfuz edilmesi açısından çok büyük önem taşıyor. Bu nedenle Nijerya'daki diplomatik misyonların STK'lar ile koordineli hareket etmesi hem devlet mekanizmasının sistemli işlemesi hem de karar alıcılara doğru ve hızlı bilginin ulaşmasını sağlayacak ana unsurlardan birini oluşturuyor.

Türkiye ile Nijerya arasında Kültür Anlaşması 1976'da imzalandı. İki ülke kültürel ilişkileri bakımından atılan önemli bir adım olan bu anlaşmadan sonra 2014'te Yüksek Öğretim Alanında İşbirliği Anlaşması yürürlüğe girdi ve binlerce Nijeryalı öğrenci Türkiye'de eğitim fırsatı elde etti. Ancak imzalanan anlaşmaların daha çok Nijerya lehine tek taraflı yürütüldüğü dikkati çekiyor. Nitekim Türkiye'de binlerce Nijeryalı öğrenci eğitim alırken Nijerya'da henüz bir Türk öğrenci ya da akademisyen kalıcı olarak çalışma yürütemiyor.

YTB'nin Nijerya'daki öğrenci konseyi olan Nijerya Türkiye Mezunları Derneği (TUALNİ) de etkin faaliyet göstermesi, sosyokültürel ilişkilere katkı sağlayabilir. Öte yandan Türk akademisyen ve öğrenciler, Kaduna'daki AREWA Araştırmaları Merkezi, Kano'daki Bayero Üniversitesi, Lagos'taki Lagos Üniversitesi, Zaria'daki Ahmedu Bello Üniversitesi ve Sokoto'daki Osman Dan Fodio Üniversitesinde Batı Afrika ve Nijerya üzerine akademik araştırma yapabilir.

Genç nüfusu yoğun olan Nijerya'da orta ve üst gelir sahibi aileler, çocuklarının eğitiminde ülkedeki özel okulları, üniversitede ise yurtdışını tercih ediyor. Gana, Güney Afrika Cumhuriyeti, Uganda, İngiltere, ABD, Türkiye ve KKTC bu ülkeler arasında yer alıyor. Bu açıdan Nijerya, uluslararası kalitede okul ve üniversitelere ihtiyaç duyuyor. Türkiye merkezli STK'lar tarafından inşa edilen ve eğitime başlayan halihazırda 2 ilkokul eğitimlerine devam

ediyor. Bu noktada özellikle TMV'nin Nijerya'da uluslararası standartlarda bir okul ve sonrasında da üniversite açması iki ülke ilişkileri bakımından azami önem taşıyor.

Sosyolojik ve ekonomik özelliği nedeniyle zengin medya ve basın dünyasına sahip Nijerya ile bu alanda kurulacak iş birlikleri, iki ülke ve halkları arasındaki ilişkileri artırmada en önemli taşlardan birini oluşturuyor. 2016-2020 yılları arasında Anadolu Ajansı bir Türk gazeteciyi Nijerya'da görevlendirmişse de ne yazık ki 2021 yılı itibariyle Nijerya'da ne bir Türk gazeteci ne de Basın Müşaviri bulunuyor. Nijerya ile ilişkilerin güçlendirilmesinde basın ve medya alanında ilişkilerin kurulması ve karşılıklı anlaşmaların yapılması gerekiyor.

FETÖ/PDY yapılanması 2000'li yıllarda Nijerya'da kolej, üniversite ve hastane açarak nüfuz edinmeye başladı. Nijerya'daki eğitim ve sağlık alanındaki çalışmalarıyla siyasetçi, iş insanı ve kanaat önderleriyle temas kuran FETÖ/PDY, 15 Temmuz darbe girişimine kadar olan süreçte bu gücünü daha çok kendi alan hakimiyeti için kullandığı, darbe girişimi sonrası ise bu ülkedeki varlığını Türkiye devleti ve hükümeti aleyhine kullandığı görülüyor. Yapılanmanın, bulunduğu kültüre hızlı bir şekilde uyum sağlayabilecek takiyeci tutumu ve Nijerya'da rüşvetin yaygın olması, ülkedeki pek çok kişi ve kurumla iyi ilişki kurmasına zemin hazırlıyor. Bu durum, söz konusu yapılanma gibi benzer davranışlar içerisine girmesi imkân dahilinde bulunmayan ve uluslararası hukuk çerçevesinde kalması gereken devlet mekanizmasını da zora sokuyor. Bugün Nijerya'da kolej, üniversite ve hastanesi bulunan FETÖ/PDY'nin ülkedeki kimi siyasilerle kurduğu ilişkilerin hala güçlü olduğu ve bu yolla Türkiye aleyhine propaganda yürüttüğü görülüyor.

Nijerya ile yaklaşık 500 yıl önce kurulmaya başlanan ve günümüze kadar aralıklarla devam eden ilişkiler, Osmanlı Devleti ve Türkiye'nin Afrika'daki görünmeyen sınırlarına dikkat çeken örnekler sunuyor. Afrika'da söz sahibi ülkeler arasında olan Nijerya zengin doğal gaz ve petrol rezervleri, nüfus potansiyeli, farklı ürünlerin yetiştirilebildiği tarım arazileri ve pazar hacmi bakımından önemli bir ülke özelliğini taşıyor. Buna rağmen Türkiye'nin Nijerya ile kurulan siyasi, ticari ve kültürel ilişkilerini yeterince ilerletemediği görülüyor. Bunda hiç kuşkusuz ilişkilerin kişiler ya da belli bir zümre üzerinden sürdürülmesinin, kurumsallaşamamasının, sürdürülebilir olamamasının, atılan adımların belli bir plan çerçevesinde yapılmamasının ve 15 Temmuz 2016'daki darbe girişimi sonrası gelişen olayların önemli bir payı bulunuyor. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki dış politikasında belli öncelikleri bulunan Türkiye'nin bunu yürürlüğe koymada da belli bir maddi gücü ve insan kaynağı bulunuyor. Bu nedenle ilişkileri

geliştirmek amacıyla atılan adımların belli bir devlet akıllı ve orta-uzun vadeli planlama çerçevesinde yürütülmesi önem arz ediyor.

KAYNAKÇA

Arşiv

- Dışişleri Bakanlığı Arşivi
- TBMM Arşivi
- Nijerya Ulusal Arşivi

Kitap

- Agulu, Chika Okeke; **Postcolonial Modernism: Art and Decolonization in Twentieth-Century Nigeria**, Duke University Press, Durham and London-2015.
- Campbell, John; **Nigeria: Dancing on the Brink**, Rowman & Littlefield, ABD-2010.
- N. Sunny, N. Chinelo, O. Uche, **Nigerian People and Culture**, Ifevic Publishers Ltd, Anambra 2009.
- Sav, Ergun; **Diplomaturka**, Bilgi Yayınevi, İstanbul-2000.

Makale

- Aiyede, Remi; “Military and The Sustenance of Democracy in Nigeria”, **The Nigerian Army Quartely Journal**, Vol.4, No.1, March-2004, s.19-41.
- Karaca, Salih Zeki; “Turkish Foreign Policy in the Year 2000 and Beyond: Her Opening up Policy to Africa”, **Dış Politika**, Foreign Policy, A Quarterly of the Foreign Policy Institute Vol. XXV 2000 Nos. 3-4, s.115-119.
- Lavors, John E.; “The Diplomatic Relations of the Sokoto Caliphate: some thoughts and a plea”, Ahmedu Bello University, **AREWA Arşivi**, Kano, December 1974, s.1-17.

Raporlar

- “Human Development Report 2014: Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience”, **United Nations Development Programme (UNDP)**.
- Victor Benjie Owhotu, “UNESCO-NIGERIA: Cooperation in the Education Sector-1960-2013”, **Permanent Delegation of Nigeria to UNESCO**, Fransa 2013.